

dana nema večernje Mise¹². Konkretni se slučaj može dogoditi na pr. da se u nekoj župnoj crkvi ili područnoj kapeli pod večer obavlja adventska ili korizmena ispovijed vjernika. Budući da u tom svetom mjestu nema toga dana večernje sv. Mise, a da se ispovijedeći vjernici ipak mogu još iste večeri pričestiti uz uvjet, ako su održali propisani pričesni post, dušobrižnik će upriličiti večernjicu.

Na upit, međutim, postavljen u vezi s gore navedenim ispravama Svete Stolice, da li je još uvijek na snazi zaporka kan. 867 § 4: *nisi aliud rationabilis causa suadeat* tako, da je *bilo koji razboriti razlog* dostatan, da se sv. Pričest dijeli naveče neovisno od večernje Mise, Sv. Zbor je istim Dekretom odgovorio, da novim propisima nije formalno dokinuta ova zaporka, ali će se moći ubuduće *rjede* (*rarius*) primjenjivati, jer će se zbog ublaženih propisa o pričesnom postu i zbog danih olakšica za pričješćivanje vjernika u kasne dnevne sate razboriti razlog *teže* (*difficilius*) obistiniti. Na ovo treba napomenuti, da primjena ove zaporke u životu ovisi o prilikama mjesta i osoba. Unatoč tolikih pogodnosti u pogledu dijeljenja sv. Pričesti, ipak će se obistiniti u nekim krajevima veća a u drugim manje subjektivna ili objektivna mogućnost postojanja razboritog razloga, da se u smislu zaporke kan. 867 / 4 vjernici mogu iznimno i izvanredno pričestiti, a to upravo ovisi o mjesnim i osobnim prilikama. Lako će se za veću skupinu vjernika dopustiti večernja sv. Misa ili upriličiti po Ordinariju dopuštena pobožnost, da se mogu pričestiti. Ali za pojedince ili manje skupine vjernika ne može se dopustiti ni večernja sv. Misa ni druga kakva pobožnost ili zbog različitih okolnosti pojedinci ili manje skupine ne mogu pribivati Misi odnosno pobožnosti, a postoji kod njih razboriti razlog za sv. Pričest, tada se njima može izvanredno podijeliti sv. Pričest na temelju navedene zaporke. Takovih se pak slučajeva može u nekim krajevima naći češće.

4. — **Zaključak:** Novim propisima nisu dokinute odredbe sadržane u kan. 867 / 4 i 821 §1 pa ni zaporka: *nisi aliud rationabilis causa suadeat*, već su ostale i nadalje na snazi. Novim je propisima samo proširena mogućnost za redovito pričješćivanje vjernika. Prema tomu u smislu propisa, koji su *sada* na snazi, vjernici se mogu redovito pričješćivati bez ikakve poteškoće bez ikakvog posebnog razloga od jednog sata prije zore do otprilike dva sata poslije podne te kod večernjih Misa i pobožnosti, a izvanredno i iznimno se mogu pričješćivati i u drugo doba dana pa i noći, ako za to postoji opravdani razlog.

F. Cvetan

V. IMPREKATIVNI PSALMI

Nije rijedak slučaj da se starozavjetni pobožnik u svojoj nevolji — kad ga »opkoli«, »davi« itd. »neprijatelj« — uteče najtežem oružju: vapi k Bogu i na »neprijatelja« zaziva strijele Božjeg prokletstva. U Sv. Pismu ima više takvih proklinjalačkih mjesta, osobito tzv. proklinjalačkih psalama među kojima se ističu: Ps 35, 10. 26—36; Ps 58, 7—12; Ps 69, 23—29; Ps 83, 10—19.

¹²) Okružnica o dijeljenju sv. Pričesti popodne od 29. IV. 1960., broj 1363-1960 (Službeni Vjesnik nadbiskupije zagrebačke, broj III—1960, str. 37).

Osobit njihov predstavnik je poznati Ps 109 koji svećenici poznaju iz subotnjeg devetog časa. Evo samo nekoliko stihova u Saviću prijevodu (9. 10. 18):

Sirote mu djeca postala,
udovica žena njegova!
Potukači njegovi sinovi
i prosjaci hljeba proseći
iz garišta svog izbačeni!

.....
Ko plaštem se kletvom zaodjeo,
ko voda mu ušla u srce
i ko mast u kosti njegove!

Takva su mjesta za kršćansku savjest predstavljala oduvijek barem misaonu poteškoću, ako ne i sablazan, jer — rekao bi čovjek — očito stoje u opreci s izričitom naukom Krista Gospodina u Evanđelju: »Ljubite svoje neprijatelje!« (Mt 5, 44; Lk 6, 27. 35).

ODGOVOR

Prije svega, priznajmo teškoću! Spomenuti stihovi, i svi njima slični, uistinu smućuju kršćansko srce ako ih čitamo u svoj njihovoj surovosti, ako ih slušamo »iuxta sonum verborum — prema zvuku riječi«.

1. Ali, evo — upravo se na to nadovezuje prvi odgovor! Materijalna riječ, rečena ili napisana, samo djelomice, pod nekim vidom, prenosi našu misao. Da se riječi nađe s — misao, tj. da se otkrije misao koju riječ nosi, kojoj je ona odsjev i odljev — za to nije dosta da znademo rječničko značenje riječi, već treba uzeti u obzir čitav misaoni svijet koji riječ odražava. To je osnovno pravilo za razumijevanje svake ljudske riječi, osobito one koja — u Sv. Pismu — prenosi ne samo ljudsku nego i, u kori ljudske, Božju misao. Drugačije važno smisao riječi u pravnim izričajima, drugačije u pjesništvu! Stoga Pijo XII u svojoj enciklici *Divino afflante Spiritu* ističe da smisao svetopisamskih mjesta treba utvrđivati »iskorišćujući s najvećom marljivošću znanje jezika, uz pomoć komentara i poređujući sa sličnim mjestima«. Malo dalje upozorava: »U riječima starih istočnjaka nije uvijek tako neposredno jasno, kako je to kod pisaca našeg doba, koje im je literarno značenje. Ono, naime, što su htjeli riječima izraziti, ne može se utvrditi samo zakonima gramatike ili filozofije niti samim kontekstom. Na svaki je način potrebno da tumač duhom zađe u prastara ona istočnjačka stoljeća te da uz ispravnu pomoć povijesti, arheologije, etnologije i drugih znanosti razabere i pronađe kakve su tzv. književne vrste pisci starog vremena htjeli upotrijebiti i kakve su uistinu upotrijebili« (v. *Katolički list* 95/1944/75 — prijevod: prof. Dr J. Oberški).

2. Proklinjalački psalmi, kao i psalmi uopće, spadaju u svetopisamsko pjesništvo koje je dio književnosti starog Srednjeg Istoka. Treba, dakle, da ih prosuđujemo u svijetlu općih književnih načela koja općenito vrijede za pjesnički način izražavanja, i to u istočnjačkom mentalitetu. U pjesništvu, osobito istočnjačkom, umjesna je hiperbola ili preuveličano izražavanje pre-nabujalih čuvstava i duševnih stanja. Istočnjak, k tome, voli snažne živopisne izraze i velike kontraste,

3. Ne zaboravimo također uzeti u obzir i tzv. *momenat molitvenog vapaja*. Bilo da je proklinjalački psalam odraz neposredne opasnosti, bilo da je tako doživljen u času pjesničkog nadahnuća, uvijek treba da se uživimo

u »pjesnikov čas«. U trenu kad je opasnost na vrhuncu — »jer su vode došle do u podgrlac« (Ps 69, 2 — Sović) — pomoći niotkale, radi se o biti i ne biti: pobožniku sine misao na Boga saveznika i izbavitelja. Za riječi nema vremena. U malo riječi treba »saopćiti« Bogu kolika je opasnost, kako je brza pomoć potrebna. Neprijatelj se već mašio mača i zamahao njim. »Učini neškodljivom ruku mog neprijatelja!« — možda bi rekao u Kristovoj školi školovan zapadnjak. Istočnjak, pogotovo starozavjetnik, bit će neposredniji, izrazitiji: »Posijeci ruku!« Zašto da važno riječi kad je provalio osjećaj, unutarnji stav? Riječ je — u svojoj izvanjskoj grubosti — možda samo odraz neposredne ugroženosti i spontanog vapaja punog zaufanosti u brzu Božju pomoć.

4. Istaknimo još važnije biblijsko načelo, a to je: *progresivnost objave*. To je bitno načelo za rješavanje mnogih svetopisamskih pitanja; bez njega se ne možemo ni uputiti k rješenju našeg pitanja. Božja je objava postupna, odgojiteljska. U njoj se očituje Božja »filantropia« (Tit 3,4) »paideuousa« (Tit 2, 12), tj. Božje čovjekoljublje koje pedagoški nastupa. Što to znači? Bog se spušta k čovjeku, snizuje se u naklonom sagibanju do njega — (oci vole riječ »synkatabasis — condescensio — samilosno spuštanje«) da ga onda uzme za ruku u svoj njegovoj sirovosti te ga postepeno, na čovjeku prilagođen način, vodi na vrhunce najprije sinajskog, a onda taborskog i golgotskog bogoobjavljenja dok nam ne sine i ne zasja podne sveg bogospoznanja u svom punom svijetlu »na licu Isusa Krista« (2 Kor. 4, 6). Narod izabran, koji se stalno pokazuje »tvrde šije« (Izl 32, 9) i »neobrezana srca« (Jer 9, 26 ... Dj 7,51), Bog božanskom upravo »dugotrpljivošću« (Rim 2, 4; 2 Pet 3,15) odgaja i postepeno vodi k sve savršenijem spoznavanju Boga i njegova zakona. Božja objava dosiže svoj vrhunac u Kristu Isusu koji je, kao konačni Očev objavitelj (Hebr. 1, 1; Iv 1, 18 i dr.), sav moralni zakon uglavio i usavršio u »prvoj i najvećoj zapovijedi« (Mt 22, 38). U njoj se u nerazjedinjiv dvočlan veže ljubav prema Bogu i — radi Boga i u Bogu — ljubav prema bližnjemu iz koje neprijatelj ne samo da nije isključen, nego je izričito uključen (Mt 5, 44; Lk 6, 27. 35). Puna objava zakona ljubavi dana je ne u mrtvoj formuli nego sasvim konkretno: na drvetu križa gdje nam je sam Sin Božji pokazao i do kraja objavio (Iv 13, 1), tako da nam zauvijek ostane pred očima nacrtano (Gal 3, 1) kako se ljubi Bog, kako se ljubi bližnji.

I budući da Bog za sve ima svoj »kairos«, pravi čas i »puninu vremena«, ne treba nas toliko smućivati ako starozavjetni pobožnik još ne živi u punom svijetlu bogospoznanja. Ta to je milost sačuvana nama novozavjetnicima!

5. Uostalom- sjetimo se još da u *hebrejskom riječ »mrziti« ima daleko širu ljestvicu značenja nego kod nas*. Njom se izražava svaka- pa i opravdana prirodna odbojnost prema zlu i zlima. K tome, istom je kršćanstvo naučilo ljude — koje je naučilo! — vrlo važnom razlikovanju između grijeha i grešnika. Da grešnika treba ljubiti, makar njegov grijeh mrzimo, to je za duboko čuvstvenog Izraelca bilo teško shvatljivo. Zar onda nije moguće da njegov gnjev na grešnika pogađa zapravo samo njegov grijeh koji on iz dna duše mrzi i odurava?

6. Možda smo sada nešto bliže rješenju. No, mogao bi tko god reći: »Sada donekle razumijem Izraelca koji pjeva proklinjalačke psalme, ali što ja imam s njima? Moje ih kršćansko srce ne može podnijeti!« Uistinu, da ih i mi mognemo prisvojiti kao svoju molitvu, treba da svoje mišljenje obogatimo novim vidikovcima. Svakako treba stvar sa svih strana razgledati

prije nego optužimo da je protiv Boga samo Božja riječ! Inače postoji opasnost da upadnemo u najsirovije farizejstvo (usp. na pr. Mk 12, 24). Bog je, naime, i kroz tu, nama tako tuđu Izraelčevu molitvu mogao i htio priopćiti neke nijanse svoje misli. Da bismo, dakle, i u proklinjalačkim psalmima otkrili ono Božje u njima, *treba da se sjetimo da Izraelčev život nije bio »laiciziran«, od vjere iskopčan, izuzet kao naš.* Vjera je u Izraelu pronicala cjelokupnu stvarnost svagdašnjeg života. Sav je život starozavjetnika bio uvučen u religioznu sferu, razvijao se pod podnebljem vjere. Izraelac nije — poput mnogih kršćana i »onih koji vjeruju« — provodio dva života: vjerski i »onaj drugi«. Sav je njegov život bio pod znakom stalne napetosti, izbora i opredjeljivanja između Božjeg i nebožjeg. Izraelac se uvijek i u svemu — i kao pojedinac i kao član zajednice — osjeća s Bogom sudbinski povezan. Svijest savezništva s Bogom, pod Sinajem sklopljenog (Izl 24, 1—8), posve je prožela, sve do srži kostiju, i dušu i srce pravog starozavjetnog pobožnika. Slatku formulu te svijesti izrazio je Jeromija kod kojeg češće čitamo: »Vi ste moj narod, ja Vaš Bog« (Jer 24, 7; 30, 32; 31, 1. 33; 32, 38; Zah 8, 8 i dr.). Odatle izvire to sudbinsko poistovjetovanje, te Izraelac duboko proživljava da se o Bogu radi kad je on — Izraelac — u pitanju, i obratno. Prevladaju li, naime, Izraelovi neprijatelji — pogani, krivobošci, urotnici protiv Boga (usp. na pr. Ps 2) — ne će li se tada oni hvaliti i nadimati protiv Izraelova Boga? Dosta je pročitati nekoliko mjesta koja o tom svjedoče (Izl 5, 2; 4 Kr 18, 35; Dan 3, 15 i 6, 20)! Stoga Izraelac sav svoj život — osobito u času sudara sa zlom i sa zlima — vrednuje s Božjih vidika. Za njega je u svijetu stalno na djelu, uz kraljevstvo Božje, »zlotajna bezakonja« (2 Sol 2, 7); sav je njegov život sa svim okolnostima stavljen između Božjeg i protubožjeg svijeta.

7. Odatle psalmisti tako lak prijelaz — iako u primjeni katkada pogrešan — kojim *on svog neprijatelja poistovjetuje s Božjim* da onda na njega, u času udara, zazove strijele Božjega gnjeva. Ako sada uzmemo u obzir još i tzv. *starozavjetnu perspektivu retribucije, po kojoj* Bog već u ovom životu dobro nagrađuje, zlo kažnjava, tada nam cijelo pitanje postaje mnogo jasnije. Posve konsolidiran s Bogom — jer je neprijatelj zajednički — u času samog udara neprijateljskog (a neprijateljstvo se, barem zbog dramatike pjesme, predstavlja konačnim!) psalmista zaziva Boga da i on konačno nastupi i obrani svoju nepovredivu i suverenu čast i vlast.

Pogreška je, dakako, katkada u primjeni, ali ne u načelu. Nama je, do- duše, tolika konsolidacija između Boga i njegova sluge, možda, strana. Ali, to je samo naš manjak, jer su laički pokreti uspjeli razdvojiti i pokolebati jedinstvo našeg religioznog naziranja. Ipak, uza sve to i mi znademo da se vodi stalna borba između Božjeg i nebožjeg. Znademo također da predstoji konačni Božji obračun, konačna Božja riječ na određeni soj protubožjih koji će biti žigosani kao »maledicti — na koje su sva zla zazvana — prokleti« (Mt 25, 41). *Negdje u toj konačnoj, eshatološkoj perspektivi treba trožiti puno razumijevanje proklinjalačkih psalama.*

8. Ako sada još primijetimo da se tumači Sv. Pisma još prepiru o tom, *tko li je taj psalmista* koji zaziva da se Bog umiješa, *tko neprijatelj* na kog zaziva prokletstvo, *koje li je to neprijateljstvo* o kojem proklinjalački psalmi pjevaju — onda čitavo pitanje dobiva sasvim nove oblike. Ako, naime, u tim psalmima privatani čovjek zbog nekog osobnog neprijateljstva zaziva Boga osvetnika protiv svog druga iz svagdašnjeg života, onda su ti psalmi gotovo nerješivi. Sasvim će drugačije biti ako njima izljevaju svoju dušu Izrael — ili Izraelac — ali kao Božji saveznik, ugrožen, možda baš zbog svoje vjernosti

Bogu, dok njemu nasuprot stoji kao »neprijatelj« narod krivoboški ili pojedinaac »bezbožnik« ili odmetnuti Izraelac, uročen protiv Boga i svega Božjega.

K tome, *ima psalama u kojima se samo na vanjski način dramtiziraju nutarnji okršaji u psalmistinoj duši između Božjeg i protubožjeg svijeta u smislu Pavlovih ispovijesti o »dva čovjeka« i »dva zakona« (Rim 7, 7—25). Uostalom, tko može, zasada, jasno povući granicu između »dva grada« i »dvije ljubavi« (sv. Augustin)?!* Ta konačne se borbe i okršaji zaoštavaju i dovršavaju u nutrini svakog pojedinog ljudskog bića!

9. Zaključimo, dakle! *Proklinjalački psalmi, prema tome, nisu — barem ne prvenstveno — moralni problem. Njih treba tumačiti, prije svega, sa stajališta književnosti, istočnjačkog mentaliteta, povijest teokracije i teologije. Budući da puninu svog smisla dobivaju istom u eshatološkoj perspektivi, u svijetlu konačnog Božjeg obračuna, treba ih tumačiti i tipološki: prokletstva što ih psalmista zaziva na neprijatelja tip su ili prasluka onih zala koja će uistinu zadesiti protubožjeg čovjeka i protiv Boga uročene ljude koji su se punosvjesno i punoodgovorno konsolidirali s bićem koje se u hebrejskom doslovno zove »neprijatelj — šatan«, a u staroslovenskom »neprijatelj — vrag«.*

Sve, dakle, što u meni može ugroziti posvemašnju moju opredjeljenost za Boga; sve što me može dovesti u stanje barem djelomične neopredjeljenosti; sve što me može rinuti čak u stanje opredjeljenosti protiv Boga — sve to, bilo izvana bilo iznutra, zaslužuje ime »neprijatelj« i »zlo«. Sve to mogu i moram — poštedivši, dakako, osobu — mrziti i oduravati. A budući da iza svega protubožjeg stoji on — jedinstven i uosobljen »Neprijatelj«, »Zli«, »Šatan«, »Vrag« — kojeg su već pogodile strijele konačnog Božjeg obračuna, na njega mogu sasvim nepridržano strijeljati proklinjalačkim psalmima. Za ljude je pak od presudne važnosti da uoče svu ozbiljnost svog opredjeljivanja između Božjeg i nebožjeg. Psalmistina molitva njega samoga samo toliko čuva koliko je uistinu Božji: neprijatelje njegove pogađa samo ukoliko su uistinu protubožji. A one, koje smrt zateče u posvemašnjem i odgovornom protubožjem neprijateljstvu — psalam ih već sada pogađa prokletstvima što su ih sami izabrali (Ps 609, 17):

Mila njemu kletva stigla ga,
a blagoslov koji je mrzio
— od njega se on udaljio!

Ne žacajmo se, stoga, moliti ni proklinjalačke psalme s Crkvom! Ne bojmo se da će ona iznevjeriti temeljnu zapovijed Kristovu! Pokušajmo naći njezin »objektiv« i baš s njome moliti i ta mjesta! Tko razumnije književnost i teologiju, razumjet će također da Duh Sveti nije zato dao napisati ove psalme da nama u usta stavi molitvu protiv naših neprijatelja, nego da nas — u posve konkretnom obliku — pouči kako ćemo sami izbjeći strahovitim kletvama koje stoje kao prijeteci mač nad onima koje sud Božji pronađe uistinu kao Božje neprijatelje.

Dr Bonaventura Duda OFM